

Ametnikueetika nõukogu seisukoht nr 4

Heaks kiidetud 1. juunil 2015.a

Postimees esitas 20.05.2015 ametnikueetika nõukogule päringu seoses 19.05.2015 avaldatud artikliga „Kas ametnik maksis kätte?“. Artikli kohaselt määras Tarbijakaitseameti kaubandustalituse juhataja 2014. a trahvi automüügiga tegelevale ettevõttele. Kahele ettevõtte omanikule ja juhatuse liikmele kuulub ka inkassofirma, mis 2013. a nõudis ametniku tollaselt ettevõttelt sisse tekkinud võlga. Ajaleht soovib eetikanõukogu seisukohta, kas ametniku käitumine on kooskõlas ametniku eetikakoodeksiga. Lisaks palutakse arvamust, kas ametnike värbamise põhimõtteid tuleks muuta (nt mitte lubada trahve määrama isikut, kellel on olnud maksehäireprobleemid) ning ettepanekuid tekkinud olukorra lahendamiseks.

Eetikanõukogu on teadlik, et talituse juhataja lahkust Tarbijakaitseametist omal soovil alates 26.05.2015.

Eetikanõukogu esitas juhtumi kommenteerimiseks endisele kaubandustalituse juhatajale, Tarbijakaitseameti peadirektorile ning ettevõtte esindajatele, kellele ametnik oli trahvi määranud.

Osapoolte selgitused

Kaubandustalituse juhataja selgitas 26.05.2015 kirjas väärteotsuse tegemise asjaolusid ning täpsustas oma ettevõtte müügiga seotud fakte. Ta kinnitas, et eraisikuna olid tal maksehäired enne Tarbijakaitseametisse tööle asumist. Viidates kõnealusele juhtumile märkis ta, et enne järelevalve läbiviimist tundus talle üks ettevõtja nimedest tuttav, kuid ta ei osanud luua seost oma endise ettevõtte ja inkassofirma võlanõudega. Ametnik ei kontrollinud tuttavana tundunud isiku tausta, sest ta ei pidanud õigeaks alustada juhatuse liikmega eraviisilist suhtlust võimaliku seose väljaselgitamiseks. Ametniku arvates oleks autofirma esindajad pidanud teda ise seosest teavitama. Ametnik kinnitas, et ta tegi väärteotsuse automüügi ettevõtte suhtes erapooletult. Ametnik peab oma käitumist eetiliste normidega kooskõlas olevaks, viidates 1999. aastal vastu võetud korruptsioonivastase seaduse paragrahvile ja avaliku teenistuse eetikakoodeksile, mis on mõlemad kehtivuse kaotanud.

Tarbijakaitseameti peadirektor märkis 27.05.2015 selgitavas kirjas, et juhtumis on asjaolud, mille põhjal ametnik oleks pidanud erapoolikuse kahtluse tekkimise vältimiseks end menetlusest taandama. Oluline pole mitte üksnes see, et ametnik on erapooletu menetlust läbi viies, vaid ta peab selle juures ka näima erapooletuna ning juhinduma laiemas plaanis ametniku eetikakoodeksi väärtustest.

Ettevõtte esindaja ei soovinud juhtumi kohta täiendavaid kommentaare esitada.

Eetikanõukogu seisukoht

Ametniku eetikakoodeksi järgi tuleb juhtumit hinnata usaldusväärse, erapooletuse ja avatuse väärtuste alusel. Usaldusväärse väärtuse kohaselt peab ametnik olema väärikas tööl ja töövälisel ajal ning hoiduma avaliku teenistuse maine kahjustamisest. Erapooletuse väärtuse järgi peab ametnik hoiduma tegevustest ja olukordadest, mis võivad kahtluse alla seada tema erapooletuse tööülesannete täitmisel. Avatuse ja koostöö väärtus eeldab, et võimu teostatakse läbipaistvalt ja arusaadavalt.

Eetikanõukogu hinnangul on juhtum vastuolus kõigi nimetatud põhimõtetega. Ametnik peab oma tööülesandeid täites teenistusvälised rollid ja huvid ametnikutööst lahus hoidma. Kuigi ametnikul oli teenistusvälises rollis kokkupuude inkassofirmaga ja ametnikutöös automüügiga tegeleva ettevõttega, on mõlemad ettevõtted juhatuse liikmete kaudu järelevalveametnikuga (endise ettevõtjaga) seotud. Kuna ametnikule tundus juba järelevalvemenetluse alguses automüügiga tegeleva ettevõtte juhatuse liikme nimi tuttav, oleks ta pidanud isikuga seotud ettevõtteid äriregistrist kontrollima ning ennast menetlusest taandama. Siinkohal juhib eetikanõukogu tähelepanu, et Postimehele antud intervjuus kinnitas ametnik, et äriregistrist andmeid kontrollides ei tulnud talle ükski automüügi ettevõtte juhatuse liikmetest tuttav ette. Kui ametnik ei oska ise seose olulisust hinnata, tuleks nõu pidada oma vahetu juhiga. Ametnik ei saa eeldada ega ootama jääda, et ettevõtja oma seotusest esimesena teada annab. Arvestades, et ametnikul oli ettevõtja rollis inkassofirmaga kokkupuude alates 2013. aastast ning automüügi ettevõtte suhtes toimus järelevalvemenetlus aasta hiljem, ei kõla ka ajalises mõttes usutavalt, et ametnik oli inkassofirma juhtide nimed täielikult unustanud.

Eetikanõukogul pole võimalik hinnata, kas varasem kokkupuude inkassofirmaga võis kuidagi mõjutada trahviotsust automüügifirma suhtes. Samas oli ametniku töövälise seose ettevõtjatega selge ning seeläbi on kahjustatud järelevalve tegemise sõltumatuse printsiipi. Avalikkuse silmis ei ole tagatud, et järelevalvemenetlus toimus läbipaistvalt ja arusaadavalt. Seega on mindud vastuollu ka avatuse ja koostöö väärtusega.

Üldjuhul võivad ametnikud ettevõtlusega tegeleda eeldusel, et kõrvaltegevusest on asutuse juhti kirjalikult teavitatud ning sellega ei kaasne huvide konflikti. Ettevõtlusega tegelemine sisaldab riski ning makseraskustesse sattumine võib teatud juhtudel olla vältimatu, mistõttu see fakt iseenesest ei pruugi tähendada vastuollu sattumist ametnikueetikaga. Ametnikueetika seisukohast tekib vastuolu usaldusväarsuse väärtusega siiski juhul, kui isik on ettevõtjana oma kohustused riigi eest pahatahtlikult täitmata jätnud ning ta kandideerib ametikohale, kus ta peaks kontrollima ettevõtjate tegevuse õiguspärasust.

Kehtiv seadusandlus võimaldab värbamisel põhjendatud juhtudel ja kandidaadi nõusolekul taustakontrolli läbiviimist. Asutustel on võimalik otsustada, missugustel ametikohtadel on töö iseärasustest tulenevalt sellise kontrolli läbiviimine vajalik.

Korruptsioonivastane seadus defineerib seotud isiku mõiste mitteammendavalt. Eetikanõukogu soovib eriti järelevalvet ja kontrollitoiminguid teostavatel asutustel täpsemalt määratleda seotud isikute ring, kelle üle ei tohi ametnik toiminguid või otsuseid teha. Samuti tuleks kokku leppida taandamise protseduur. Ametnikud peavad oskama oma era- ja avalike rollide koosmõju hinnata ning kahtluse korral tuleks taandamise põhjendatust asutusesiseselt arutada.

/allkirjastatud digitaalselt/

Heiki Sibul

Ametnikueetika nõukogu esimees